

بررسی رابطه فضا و عدالت جنسیتی؛ مطالعه موردی: منطقه ۶ شهر تهران

ابراهیم رومینا (استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

e.roumina@modares.ac.ir

قاسم تیموری (دانش‌آموخته جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران)

زهرا احمدی‌پور (استاد جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران)

ahmadyz@modares.ac.ir

Doi: 10.22067/pg.v3i4.85554

چکیده

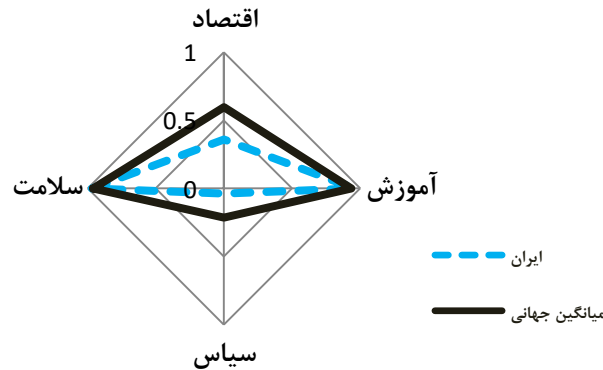
شهر به مثابه یک اکوسیستم جغرافیایی، از عناصر و اجزای مختلف مصنوعی (کالبد) و طبیعی (انسان) تشکیل شده است. پویایی و حیات چنین اکوسیستمی، نتیجه روابط نظام‌مند میان عناصر و اجزای هم‌پیوند خود است. از دیگر سو، فضای شهری، میزان شهروندانی است که در ارتباط با نیازها و نقش‌آفرینی‌های آنها، پیوسته، عرصه تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی قرار گرفته و در چنین چرخه‌ی فعالی، به‌صورت پیوسته تولید و بازتولید می‌گردد. یکی از نقش‌آفرینان فضای شهری، زنان هستند که عموماً سهمی نابرابر از فضای شهری دارند. این سهم جنسیتی در اثرگذاری و اثرپذیری اکوسیستم جغرافیایی، اشکال فضایی خاصی می‌آفریند که به‌عنوان مسئله این پژوهش در ارتباط با شهر تهران در منطقه ۶، مورد مطالعه و پژوهش قرار گرفته است. روش تحقیق موردنظر در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و منابع مورد استفاده کتابخانه‌ای و میدانی است. در بخش میدانی، شیوه‌ی پرشنامه‌ای و همچنین تصویربرداری مدنظر قرار گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در منطقه ۶ شهر تهران، میزان احساس امنیت، کاربری‌ها و دسترسی به امکانات شهری برای زنان نسبت به مردان کمتر است. نتایج بررسی دیوارنگاری‌ها، تبلیغات، مجسمه‌ها، تابلوها و علائم به‌عنوان شاخص‌هایی برای سنجش جنسیتی بودن فضا در منطقه، مورد مطالعه قرار گرفته است. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عامل ایدئولوژی و فرهنگ با تکیه بر قدرت در شکل‌دهی به فضاهای جنسیتی در منطقه مورد مطالعه تاثیرگذار است.

واژگان کلیدی: فضا، عدالت جنسیتی، تهران، منطقه ۶.

۱- مقدمه

هر فضای جغرافیایی، دارای چشم‌انداز ویژه و فرهنگ خاصی است که همواره متأثر از تصمیمات انسانی است. به عقیده رلف، فضای جغرافیایی، بازتابی از آگاهی‌های اساسی انسان نسبت به جهان، تجربیات او از زندگی و وابستگی‌های ارادی او با محیط خود است (Shakohi, 2006:300). بعد مصنوعی فضا دارای صورت‌ها و ساخت‌هایی است که آفریده کنش انسانی است و از آن به نیروهای سازنده و پدیدآورنده فضا یاد می‌شود (Hafezni & Ahmadipour & Roumina, 2018:6) و فضا، بخشی از ساختار عملکردی و زندگی فعال انسانی را تشکیل می‌دهد. لذا، فضا، امری اجتماعی است که در شبکه تعاملات انسانی ساخته می‌شود و در ساختن تعاملات اجتماعی به ایفای نقش می‌پردازد (Gholamreza Kashi, 2006:8). ساخت فضایی به گونه‌ای متبلور و تجسم یافته روابط نابرابر قدرت است. به سخن دیگر، اشکال فضایی، ساخت هندسی روابط نابرابر قدرت در جامعه است (Afrough, 2000:18-30). بر این اساس، فضا سازی با هدف اعمال سلطه صورت می‌گیرد (Benko & Strohmayer, 1997:189). یکی از مفاهیم مورد نظر در ارتباط با فضا، عدالت است که بر چشم‌اندازهای تفسیری حاصل از آن تأکید دارد (Soja, 2010:12-13). درک حوزه معنایی عدالت فضایی نیز مشروط به درک رابطه متقابل سیاست و فضا است (Qaderi Hajat & Hafeznia, 2018:26).

زنان یکی از کنشگران اجتماعی‌اند که در فضای شهر سهم عمده‌ای دارند (Khani, 2007:8). جغرافیدانان در این حوزه به تأثیر فرایندهای جنسیتی بر فضا- مکان و بالعکس می‌پردازند (Nelson & Seage, 2005:4). تفکیک فضای جنسی، بر اساس فرهنگ حاکم می‌تواند محدودیت‌هایی همچون طراحی معماری، نحوه استفاده از فضا، عملکرد و بازنمایی فضا را شکل دهد (Rendell, 2000:101) که در حوزه شهری با غلبه ارزش‌های مردانه بازنمایی فضایی می‌یابد (Mehdizadeh, 2008:6). در این وضعیت نوعی بی‌عدالتی جنسیتی در فضاهای عمومی شهری شکل می‌گیرد که در آن مردان روابط نزدیکتری با فضای شهری پیدا می‌کنند (Parsa, 2008:7). شکاف‌های جنسیتی در ایران متأثر از طیف وسیعی از عوامل و زمینه‌های مذهبی، تاریخی، فرهنگی و سیاسی است. وضعیت حال حاضر شکاف جنسیتی در ایران، نشان‌دهنده تفاوت معناداری با سطح جهانی است (شکل ۱).

شکل ۱. نسبت عددی شکاف جنسیتی ایران در مقایسه با میانگین جهانی (۲۰۱۴)

Source: Authors

تهران، به‌عنوان کانون سیاسی ایران، متأثر از کارکردهای سیاسی و فضاهای ایدئولوژیک غالب، از فضاهای جنسیتی برخوردار است که در بازنمایی هویت‌های جنسیتی در اشکال اسامی خیابان‌ها، گذرگاه‌ها و معابر شهری، فضاهای تفریح، وسایل حمل‌ونقل و غیره بروز یافته است. این پژوهش، با بررسی منطقه ۶ شهر تهران، به بررسی رابطه فضا و عدالت جنسیتی پرداخته است.

۲- چارچوب نظری

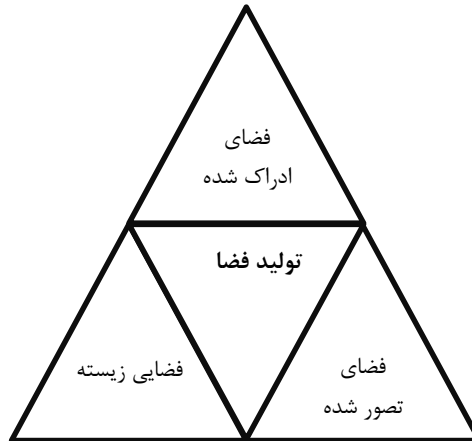
در تولید فضای شهری، علاوه بر کالبد و فیزیک، برداشت‌ها، باورها، عقاید، ایدئولوژی‌ها، ویژگی‌های فرهنگی، سطح آگاهی و روی‌هم‌رفته شیوه اندیشیدن و اقتصادسیاسی و نظام‌های فرهنگی نقش‌آفرین است (Hatami Nejad & Abdi, 2007: 198 & Khojamli & others: 2016:5-8). هر یک از عوامل نامبرده در تولید چشم‌انداز شهری سهمی خواهند داشت و این چشم‌اندازها بعنوان یک نماد و سمبل تفسیر می‌شوند (Czepczynski, 2010:67). یکی از مهم‌ترین متغیرهای تاثیرگذار بر چشم‌انداز شهری، نگرش سیاسی است که نظامی از معانی ذهنی خلق می‌کند که مبنای ارزیابی افراد از واقعیت شده و نزد مردم و گروه حاکم منشا عمل و رفتارسیاسی قرار می‌گیرد (Bashiriyeh, 1996: 74- Kasraie, & Verizadeh, 2010:102). نگرش سیاسی، رفتارسیاسی تولید کرده و این رفتارسیاسی در فضا به اشکال مختلف بازتولید می‌شود. به‌عبارت‌دیگر، فضا، محیط دریافت‌کننده و تاثیرپذیر از رفتار می‌شود (Benou, 2009:6) و در شکل قدرت بر انسان‌ها اعمال می‌شود و از طریق طبقه‌بندی افراد و دادن ویژگی‌هایی به آنها، به کنترل اعمال و

رفتارهای افراد می‌پردازد. فضای شهری مهم‌ترین مکان برای نمایش و اهمیت‌بخشیدن به رویدادها و تحولات اجتماعی است (Cullen, 1998 in Soltani & Namdarian, 2010:126). مَسی و برخی از جغرافی‌دانان فرهنگی معتقدند که فضا تحت تأثیر پیامدها و اثرات سیاسی و فرهنگی قرار دارد (O'Toole & Were, 2008:617). براین اساس، سه گزاره درهم‌تنیده فضا عبارتند از:

- فضا محصول روابط درهم‌تنیده است. تشخیص فضا از طریق روابط گسترده سطح جهانی و تعامل با سطوح میکرو، قابل تشخیص است؛
- فضا از اشکال مختلفی با حوزه همزیستی ناهمگون برخوردار است؛
- فضا به صورت پایدار در دست ساخت و بازساخت است (Massey, 2005:9).

فضای یک هستی جهان‌شمول نیست بلکه به لحاظ اجتماعی تولید می‌شود از این رو، در متن و زمینه یک جامعه خاص، قابل فهم است. در این معنا، فضا مفهومی تاریخی است که برای تحلیل آن باید صور اجتماعی، مناسبات قدرت و تضادهای مربوط به هر فضا را مدنظر قرار داد (Goonewardena, 2008:35-49). لوفر، فضا را محصولی اجتماعی می‌داند که در نتیجه کنش سیاسی حاصل می‌شود و این سیطره سیاسی در فضا با درگیر کردن و تخصیص مکانها در شکل روابط اجتماعی، بازتولید شده و روابط جنسیتی و تقسیم‌کار و سازمان را شکل می‌دهد (Lefebver, 1991:26-27). از آنجاکه فضا، تولیدی اجتماعی است، به‌طور بنیادین با واقعیت اجتماعی همبسته بوده و مفهومی انتزاعی است که در بستر جامعه‌ای مشخص، قابل درک است (Elden, 2004:110). این فضای انتزاعی توسط دولت که یک ساختار سیاسی است تثبیت می‌گردد.

از نظر لوفر، فضا، محصول نیروهای ایدئولوژیک، اقتصادی و سیاسی (قلمروی قدرت) است و قدرت به‌دنبال تعیین، محدود، تنظیم و کنترل کردن فعالیت‌هایی است که درون آن و از طریق آن رخ می‌دهد. از این رو، فضا، مقوله‌ای سیاسی است. به همین خاطر، بازتولید صورت‌بندی‌های اجتماعی و توزیع نابرابر ابزارهای تولید تنها یک بُعد از تولید فضا است، و بُعد دیگر آن، خلق فضای جدید است. خلق فضا شامل فراهم‌ساختن امکان تغییر، انقلاب و تصاحب نظم فضایی به‌وسیله طبقات اجتماعی مختلف است (Habersack, 2010: 20-21). لوفر، نظریه تولید فضایی خود را در قالب سه مولفه همراه با شاخص‌های متعدد ارائه می‌کند (شکل ۲ و جدول ۱).

شکل ۲. تولید فضا و مولفه‌های آن از نظر آثری لوفور

(Lefebvre, 2013: 43-57 & Lefebvre, 2018: 105-133)

جدول ۱. مؤلفه‌های نظریه تولید فضای لوفور

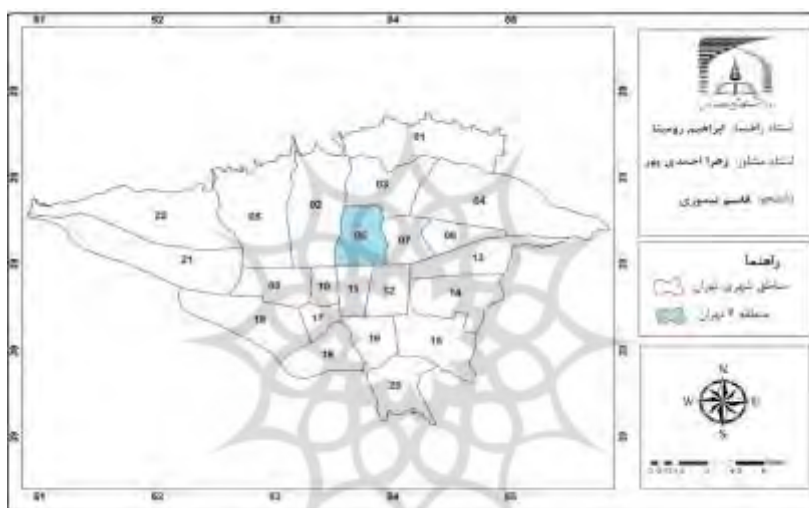
فضای ادراک شده (کردار فضایی)	فضای تصور شده (بازنمایی فضا)	فضای زیسته (فضای بازنمایی)
بُعد مادی فعالیت ادراک به وسیله حواس پنج‌گانه جنبه عینی و انضمامی فضا	فضای انتزاعی فضای کاغذی و سه‌بعدی تصویری از فضا در سطح گفت‌وگو و کلام توصیف‌ها، تعریف‌ها و به‌ویژه نظریه‌های علمی فضا فضای شرکت‌ها، برنامه‌ریزان، سیاست‌مداران	بُعد نمادین فضا اشاره به قدرتی برتر، لوگوس، دولت، اصل مردانه یا زنانه واسطه با ماهیتی برهم‌کنشی روابط اجتماعی امر زیسته خاطرات اجتماعی تجربیات فضایی

(Shieh & Behzadfar & Namdarian, 2017: 87)

۳- محیط‌شناسی

تهران یکی از بزرگ‌ترین شهرهای غرب آسیا است که در مساحتی معادل ۷۳۰ کیلومتر مربع، جمعیتی ۸ ۶۹۳۷۰۶ را در خود جای داده است (سایت مرکز آمار ایران به آدرس www.amar.org.ir). منطقه ۶ تهران با جمعیت ۲۳۲۵۸۳ هزار نفر و وسعت ۲۱۴۴ هکتار از شمال به بزرگراه همت، از جنوب به محور انقلاب-آزادی، از شرق توسط بزرگراه مدرس و خیابان شهید مفتاح و از سمت غرب به بزرگراه شهید چمران محدود شده است. این منطقه با تراکم ناخالص جمعیتی ۱۰۸/۵ نفر در هکتار و سطحی معادل ۳/۵

درصد از مساحت شهر تهران است. منطقه مورد مطالعه به دلیل استقرار در مرکزیت جغرافیایی شهر تهران و عناصر فضایی اداری، خدماتی، ارتباطی و تفریحی در موقعیت مضاعف عملکردی قرار دارد. مصادیق عملکردی و کالبدی این تغییر و تحولات در منطقه مورد مطالعه، استقرار ۱۰ وزارتخانه و ۱۲۴ سازمان تابعه، ۴۹ دانشگاه و موسسه آموزش عالی، ۶۶ بیمارستان و مرکز درمانی، ۲۶ سفارتخانه و دفتر سازمان‌های بین‌المللی و بسیاری از مراکز اداری، مالی، اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای می‌باشد (www.region6.tehran.ir).

شکل ۳. موقعیت منطقه ۶ در بین دیگر مناطق شهری تهران

Source: Authors

۴- روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نظر روش، توصیفی-تحلیلی است. این پژوهش از آن جهت توصیفی است که وضعیت فضاهای جنسیتی در منطقه ۶ شهر تهران را بررسی و توصیف کرده و چرایی شکل‌گیری این وضعیت را بر مبنای داده‌های اسنادی و میدانی مورد تحلیل قرار داده است. در این پژوهش، داده‌های مورد نظر به شیوه کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. در بخش کتابخانه‌ای، مراجعه به اسناد بالادستی و منابع چاپ‌شده مدنظر بوده است که در فضا نمود یافته و به کنشی اجتماعی تبدیل شده است. در بخش میدانی از شیوه مشاهده، مصاحبه، تصویربرداری و پرسشنامه، در جهت گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

۵- یافته‌های کتابخانه‌ای تحقیق

۱-۵- جنسیت و قانون اساسی ج.ا.ا. (اسناد فرادستی و وضعیت عام)

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصول متعدد به رفع تبعیضات و ایجاد امکانات مساوی در همهٔ زمینه‌ها برای تمامی افراد تأکید نموده است. در اصل ۲۱، با عنوان حقوق زنان، آمده است که «دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید». همچنین تضمین حقوق زنان را از طریق اقدامات دولت در بندهای پنج‌گانه زیر پیش‌بینی کرده است. در متن قانون اساسی، ۱۱ بار از واژه انسان استفاده شده است که طبیعتاً منظور از آن، همهٔ انسان‌ها اعم از زن و مرد می‌باشد. در ۶ مورد، از واژه فرد استفاده شده، که بازهم منظور از آن، شهروندان جامعه اعم از زن و مرد است. و در ۱۷ مورد از واژه افراد استفاده شده که حداقل در ۴ مورد آن خطاب عام دارد. تعداد ۵ بار از واژه خانواده استفاده شده است. در اصل ۲۱، بخش حقوق زنان، آبار از واژه مادر، آبار خانواده و آبار از زن استفاده شده است. به احتمال نزدیک، استفاده از واژه مادر و خانواده نوعی معناداری به جایگاه زنان است و موقعیت‌های اجتماعی را از آنان سلب می‌کند. تنها ۳ بار از واژه مرد استفاده شده که برای ایجاد تضاد و نوعی معنادادن به زن بوده است. اصل ۲۱ حمایت از حقوق زنان به سمت فضای خصوصی، خانه و خانواده سوق دارد. با توجه به این که مردان نسبت به زنان از نظر اقتصادی توانایی بیشتری دارند، زنان موجوداتی جدا از متن جامعه فرض شده‌اند که به حمایت دولت نیازمند هستند (Constitution of the Islamic Republic of Iran).

۲-۵- جنسیت؛ قانون مجازات اسلامی و قانون خانواده (اسناد فرادستی و وضعیت عام)

در دو مجموعه قانون خانواده و مجازات اسلامی، به زن و مرد از دو جنبه توجه شده است و حقوق و مسئولیت‌های این دو از دو منظر مورد توجه قرار گرفته است:

۱. از جهت انسانیت مشترک، به این معنی که برای زن و مرد حقوق یکسان مدنظر است.
۲. از جهت جنسیت متفاوت، یعنی به دلیل جنسیت متفاوتشان، دارای حقوق متفاوتی هستند.

همچنین، ماده (۱۱۱۷) قانون مدنی که براساس آن زوج می‌تواند همسر خویش را از مشاغل منافی حیثیت یا مصلحت خانواده منع کند. در این قانون نیز نگاه مردانه کاملاً مشهود است به طوری که بر طبق قانون، مرد می‌تواند همسر خود را از فعالیت اجتماعی بازدارد.

۳-۵- اسناد شهرداری تهران

بررسی اسناد پنج‌ساله توسعه شهر تهران در برنامه اول (۸۸-۹۲) در ارتباط با مناطق شهری تهران، کلیاتی را ارائه کرده است که در ارتباط با مناطق ۲۲ گانه مشابه هم بوده و در سه بخش ارائه شده شامل چشم‌انداز، اهداف کلی و راهبردهای توسعه، هیچ‌گونه گزاره‌ای که ناظر بر استراتژی تعادل فضایی بر مبنای جنسیت باشد ارائه نشده است (<http://www.tehran.ir>). در برنامه سوم توسعه شهر تهران، مواردی که تأکید بیشتری بر فضاسازی جنسیتی است بیشتر مشهود است. به‌عنوان نمونه، ماده هفتادوسه بر «توانمندسازی زنان سرپرست خانوار»، و ماده هفتادوشش بر «بسترسازی و برنامه‌ریزی به‌منظور توسعه کمی و کیفی و نیز بهره‌مندی عادلانه از اماکن، فضاها و برنامه‌های ورزشی، تفریحی، رقابتی با لحاظ نمودن مؤلفه سنی، جنسیتی، محله‌ای و افراد کم‌توان» اشاره دارد. اما نکته برجسته برنامه سوم توسعه شهرداری تهران، ماده هفتادوچهار است که شهرداری را مکلف می‌کند «در راستای افزایش میزان حضور و ارتقاء جایگاه زنان در مدیریت شهری و افزایش سطح و کیفیت حضور اجتماعی و مشارکت فعال زنان در شهر از طریق تبعیض مثبت، توانمندسازی و فراهم‌ساختن زمینه‌های ارتقاء نقش زنان در مدیریت شهری، با اختصاص ۳۰ درصد از پست‌های مدیریتی به زنان شاغل در شهرداری تا پایان برنامه، اقدام نماید».

۴-۵- اشتغال و مشارکت اقتصادی در منطقه ۶:

جدول شماره ۲، نسبت اشتغال زنان نسبت به مردان را در منطقه ۶ شهر تهران نشان می‌دهد.

جدول ۲. نسبت جنسی مدیران شهرداری

رتبه سازمانی	عنوان شغل	تعداد کل	تعداد مرد	تعداد زن
۱۶ (مدیر ۶)	شهردار منطقه	۱	۱	-
۱۵ (مدیر ۵)	قائم مقام، معاون، مشاور	۱۰	۸	۲ (مشاور امور بانوان و معاون امور اجتماعی و فرهنگی)
۴ (مدیر ۴)	مسئول واحد، رئیس بخش، کارشناس متخصص، رئیس ناحیه	۳۲	۳۰	۳
۱۱، ۱۲، ۱۳ و ...		۷۳۴	۵۸۹	۱۴۴

(www.region6.tehran.ir)

۶- یافته‌های میدانی بازدید و مصاحبه (منطقه ۶ شهر تهران)

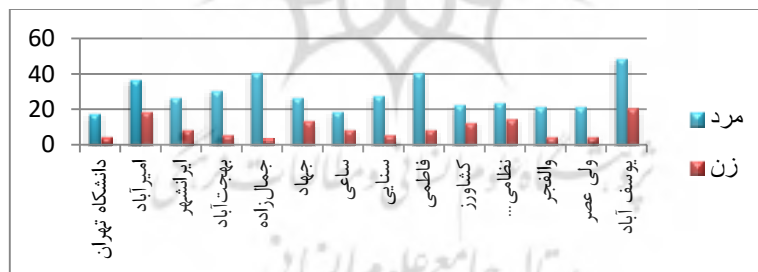
بر اساس مطالعات میدانی صورت گرفته در سه مرکز خرید لاله، مرکز خرید گاندی و بازارچه خوداشتغالی لاله، جدول ۳ بدست آمد.

جدول ۳. مالکیت و اشتغال در بخش خصوصی

نام واحد تجاری	آدرس	نسبت مالکیت واحدهای تجاری	نسبت فروشندگان
مرکز خرید لاله	خیابان فاطمی، روبروی پارک	٪۰	٪۴۰
مرکز خرید گاندی	خیابان گاندی، نبش کوچه چهارم	٪۵	٪۴۰
بازارچه خوداشتغالی لاله	خیابان کارگر شمالی	وضعیت مالکیت نامعلوم	٪۵۰

۶-۱- مشارکت مدنی در منطقه ۶

نسبت مشارکت مدنی و شهروندی در منطقه ۶ نشان دهنده تفاوت معناداری بین دو جنس زن و مرد است. شورایاری بعنوان یکی از نمادهای مشارکت مدنی و شهروندی در منطقه مورد مطالعه نشان دهنده تفاوت در دو جنس است. بر اساس آمار شورایاری در دوره مورد مطالعه (۱۳۹۳) نسبت زنان به مردان کمتر از یک چهارم در منطقه ۶ است.

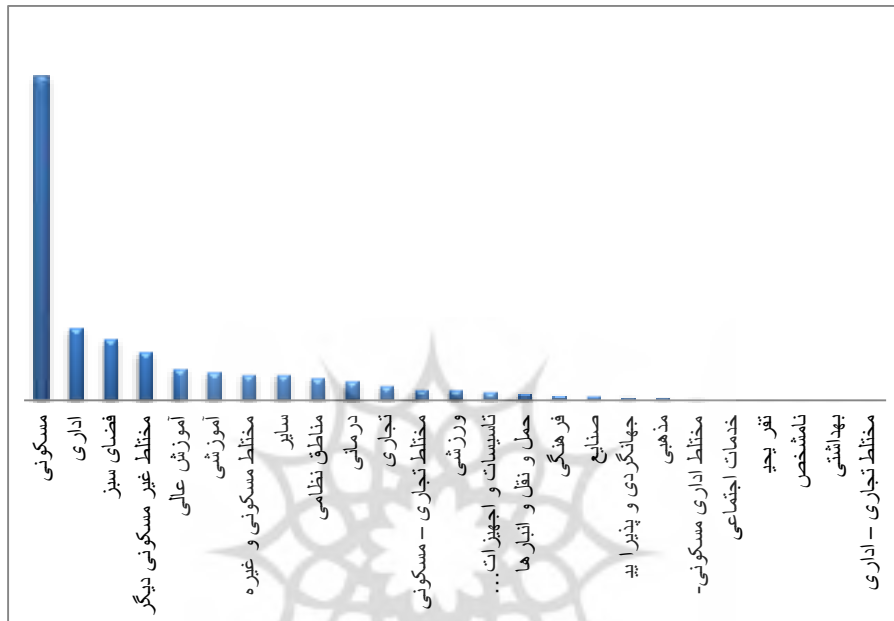
نمودار ۱. نسبت جنسی اعضای شورایاری‌های محلات منطقه ۶

www.shorayaran.ir

۶-۲- جنسیت و کاربری‌ها در منطقه ۶

کاربری، از دو جنبه قابل بررسی است. نخست، کاربری به معنای استفاده از فضا و از جنبه دوم، بررسی آثار این کاربری‌ها بر فضای عمومی. داده‌های مورد بررسی در ارتباط با منطقه ۶ نشان می‌دهد که ۴۴ درصد

از کاربری‌های منطقه، مسکونی است که حوزه شخصی افراد است. سایر کاربری‌ها در منطقه ۶ دولتی و حاکمیتی است.

نمودار ۲. درصد انواع کاربری‌ها در منطقه ۶ شهر تهران

مطالعه این کاربری‌ها از نظر جنسیت نشان می‌دهد که حدود ۱۰ درصد از کاربری‌ها تک جنسیتی هستند (نقشه ۲). این کاربری‌ها در واقع تفکیک شده هستند و در برخی موارد فقط مردانه می‌باشند مثل مناطق نظامی. سایر کاربری‌های تک جنسیتی شامل خوابگاه‌ها و مدارس و اماکن ورزشی و غیره هستند. میزان این کاربری‌ها را نمی‌توان بطور دقیق تعیین کرد. ضمن آن که تأثیر این کاربری‌ها بر چشم‌انداز شهری مهم‌تر از مقدار عددی آنها است. در سایر کاربری‌ها نیز درصدی از تفکیک وجود دارد که مشخص کردن میزان آن و دسته بندی آن دشوار است. مثلاً در برخی ادارات مثل شهرداری تفکیک بخشی به صورت افقی و عمودی وجود دارد.

شکل ۴. کاربری‌های تک‌جنسیتی منطقه ۶

Source: Authors

۳-۶- جنسیت و دسترسی

شکل ۵، از علائم نصب شده در مترو تهران است که شیوه پوشش زنان در بروز برخی موارد مشکل‌آفرین را نشان می‌دهد. شکل ۶، میزان استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی و میزان تقاضا را نشان می‌دهد. در حالی که استفاده زنان از وسایل حمل‌ونقل عمومی کمتر از مردان نیست، فضاهای اختصاص‌یافته به آنها در اتوبوس و مترو کمتر از مردان است. در اتوبوس، حدود یک‌سوم و در مترو از ۷ واگن ۳ واگن متعلق به زنان است.

Source: Authors

۶-۴- نام‌ها (خیابان، میدان، پارک)

کمیسیون نام‌گذاری شورای شهر، اسامی معابر، میداين و اماکن عمومی را انتخاب می‌کند. شورای شهر یکی از نهادهای حاکمیتی است. از این رو، با استخراج و مطالعه این اسامی می‌توان قسمتی از رویکرد فرهنگی حاکمیت را درک کرد. جدول زیر اسامی خیابان‌ها و برخی فضاهای دیگر را در منطقه ۶ نشان می‌دهد.

جدول ۴. اسامی راه‌ها، میدان‌ها و پارک‌های مهم منطقه ۶ تهران

نام خیابان	ویژگی		
	ایدئولوژیک-انقلابی	ملی	مردانه
شهید بهشتی	✓		✓
شهید چمران	✓		✓
شهید همت	✓		✓
شهید مدرس	✓		✓
شهید مطهری	✓		✓
احمد قصیر	✓		✓
دکتر مفتاح	✓		✓
آیت الله طالقانی	✓		✓
ولیعصر	✓		✓
شهید قرنی	✓		✓
میرزای شیرازی	✓		✓
جمال الدین اسدآبادی	✓		✓
شهید گمنام	✓		
دکتر قریب			✓
وصال شیرازی		✓	✓
دکتر فاطمی		✓	✓
جلال آل احمد		✓	✓
باقرخان		✓	✓
فانم مقام فراهانی		✓	✓
کریمخان زند		✓	✓
حافظ		✓	✓

ویژگی				نام خیابان
زنانه	مردانه	ملی	ایدئولوژیک-انقلابی	
	✓			ساعی
	✓	✓		سنایی
	✓	✓		فردوسی
			✓	حجاب
✓				لاله

اسامی مورد مطالعه، شامل ۲۱ بزرگراه و خیابان اصلی با عرض بالای ۳۰ متر به صورت شبکه ارتباطی، ۳ میدان و دو پارک منطقه ۶ می باشد. مهم ترین معیار انتخاب این اسامی، داشتن ارجاع جنسیتی بوده است. از مجموع ۲۶ اسم انتخاب شده ۱۲ مورد آن دارای ارجاع ایدئولوژیک و مردانه، ۱۰ مورد دارای ارجاع ملی- تاریخی و مردانه، ۲ مورد ارجاع ایدئولوژیک، یک مورد مردانه و یک مورد، کلی و زنانه می باشد. در مجموع، می توان گفت تمامی اسامی انتخاب شده غیر از حجاب و لاله، شخصیت های مرد هستند.

۶-۵- چشم اندازها شهری متأثر از ایدئولوژی

تصویر ۷ و ۱۰، تخصیص فضای خاص جنسیتی در منطقه ۶ تهران را نشان می دهد. استفاده از فضاهای شهری در اختیار بخش مشخصی از جامعه یعنی مردان است. تصاویر و نمادهای بکاررفته در تصاویر مورد نظر، نشان دهنده رویکرد مردانه است.

Source: Authors

۶-۶- مجسمه‌ها

مجسمه‌های شهری با ویژگی‌هایی از جمله قابلیت اجرا در ابعاد و اندازه‌های بسیار بزرگ و متناسب با فضاهای محیطی و نیز قابلیت دیده‌شدن از زوایای گوناگون، از سایر هنرهای قابل اجرا در شهرها، متمایزند. برآوردهای میدانی از تعداد مجسمه‌های منطقه ۶، نشان می‌دهد که تعداد آنها بیشتر از ۳۰ مورد است. از این تعداد تنها، ۳ مورد مجسمه زنان است که همگی ارجاعات دینی و مذهبی دارند و براساس الگوی زنان مسلمان ارائه شده‌اند.

۶-۷- فضاهای حرکت (عمومی ترین فضاها)

خیابان، مهم‌ترین چشم‌انداز عمومی و فضای حرکت شهروندان در راه رسیدن به مقصد است. چشم‌انداز، برای افراد پیاده بسیار معنادارتر از افرادی است که با اتومبیل تردد می‌کنند. زنان، به‌عنوان نیمی از شهروندان در فضای عمومی، داری پوشش متفاوتی از مردان هستند و چشم‌انداز فضای حرکت، بیشتر تحت تأثیر مردان است. هم‌چنین، عموماً قسمتی از پیاده‌رو توسط موتورسیکلت‌ها اشغال شده‌اند. این موتورسیکلت‌ها که صرفاً توسط مردان مورد استفاده قرار می‌گیرند، کیفیت فضایی را برای همه افراد پیاده، علی‌الخصوص زنان کاهش می‌دهند (شکل ۱۴ و ۱۵).

Source: Authors

۶-۸- فضاهای مکث (میدان، پارک و محوطه‌های اطراف اماکن فرهنگی و تاریخی)

فضاهای مکث، بخشی از فضای شهری باز و عمومی است که می‌توانند به‌عنوان محلی برای توقف توسط شهروندان انتخاب شوند. این فضاها مثل خیابان خطی نیستند و به‌واسطه کارکرد ویژه‌ای که دارند تجربه‌ای از حس مکان را ارائه می‌دهند. فضاهای مکث بیشتر کاربری‌های فرهنگی و تفریحی را شامل می‌شوند. تصاویر ۱۶ و ۱۷ فضاهایی هستند که تحت تأثیر ایدئولوژی به‌وجود آمده‌اند و جدایی جنسیتی در آنها وجود دارد. مردان با آزادی عمل بیشتری در فضاهای عمومی حضور دارند و زنان با محدودیت‌های بسیاری مواجه‌اند.

Source: Authors

۷- داده‌های میدانی (پرستنامه)

در جهت آگاهی از نظرات شهروندان در ارتباط با تأثیر ساختار ایدئولوژیک، ساختار فرهنگی - اجتماعی و مطالبات جنسیتی بر شکل‌گیری فضاهای جنسیتی در منطقه ۶ شهر تهران، سوالات زیر از شهروندان این منطقه نظرخواهی شد (جدول ۵)

جدول ۵. گویه‌های مطرح شده در ارتباط با فرضیه اول پژوهش

۱	تا چه میزان فکر می‌کنید فضای شهری برای زنان نسبت به مردان ناامن‌تر است؟
۲	آیا ممکن است شب‌هنگام به دلایلی مانند نبود وسایل حمل‌ونقل عمومی، ترس از دزدان و مزاحمان خیابانی از تردد در شهر خودداری کنید؟
۳	آیا فکر می‌کنید پیاده‌روهای اطراف محل زندگی شما روشنایی کمی دارند؟
۴	آیا در اطراف محل سکونت شما فضاهای خلوت و تاریکی وجود دارد که شما را می‌ترساند؟
۵	آیا برای رفت‌وآمد در شهر، مسیرهای خاصی را انتخاب می‌کنید که امن‌تر هستند؟
۶	آیا تا به حال هنگام تردد در خیابانی بر اثر خلوت بودن آن، احساس ترس کرده‌اید؟
۷	آیا فکر می‌کنید پیاده‌روهای منطقه برای قدم‌زدن مناسب است؟
۸	آیا سیستم حمل‌ونقل عمومی پاسخگوی نیاز شما به تردد در شهر می‌باشد؟
۹	تا چه میزان فکر می‌کنید که کمتر از مردان از مکان‌های ورزشی و تفریحی استفاده می‌کنید؟
۱۰	آیا شما برای رفت‌وآمد به پارک، باشگاه، دانشگاه و محل خرید دچار مشکل هستید؟
۱۱	به نظر شما، استفاده زنان نسبت به مردان از وسایل حمل‌ونقل عمومی مانند مترو، اتوبوس، تاکسی و یا حتی خودروی شخصی مشکل‌تر است؟
۱۲	آیا برای دسترسی به سینما، تئاتر، رستوران و کافه، مجبورید مسافت زیادی را طی کنید؟
۱۳	آیا شما در فعالیتهای عمومی محله خود مشارکت دارید؟

۱۴	تاچه میزان در سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) همچون هلال احمر، صندوق‌های قرض‌الحسنه، خیریه‌ها، انجمن‌های اسلامی، اتحادیه‌ها، اصناف و نظام‌های صنفی و مهندسی و غیره فعالیت دارید؟
۱۵	به‌عنوان یک شهروند تاچه میزان در فعالیت‌های احزاب مشارکت دارید؟
۱۶	تاچه میزان فکر می‌کنید فضای جامعه برای فعالیت شما (نسبت به جنس مخالف) مناسب است؟

تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه فوق در جدول شماره ۶ آمده است. به‌منظور آزمون فرضیه اول، هر یک از متغیرهای مستقل به‌طور جداگانه با متغیر وابسته، مورد مقایسه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

جدول ۶. آزمون T در ارتباط با فرضیه اول

سوال	آماره	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	میانگین	اختلاف میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
						حد بالا	حد پایین
۱	۸/۱۸۹	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۸۹۹۱	۰/۸۹۹۰۸	۰/۶۸۱۵	۱/۱۱۶۷
۲	۱۳/۵۹۳	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۲۹۳۶	۱/۲۹۳۵۸	۱/۱۰۴۹	۱/۴۸۲۲
۳	۱/۸۱۳	۱۰۸	۰/۰۷۳	۳/۳۸۵۳	۰/۳۸۵۳۲	-۰/۰۳۶۰	۰/۸۰۶۶
۴	۲/۹۶۵	۱۰۸	۰/۰۰۴	۳/۳۳۰۳	۰/۳۳۰۲۸	۰/۱۰۹۴	۰/۵۵۱۱
۵	۱۵/۴۵۳	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۳۳۴۹	۰/۳۳۹۴۵	۱/۱۶۷۶	۱/۵۱۱۳
۶	۹/۸۶۷	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۰۱۸۳	۱/۰۱۸۳۵	۰/۸۱۱۷	۱/۲۲۵۰
۷	/۰۰۰	۱۰۸	۱/۰۰۰	۳/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰	-۰/۲۵۵۵	۰/۲۵۵۵
۸	۱۱/۷۴۵	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۱۷۴۳	۱/۱۷۴۳۱	۰/۹۷۶۱	۱/۲۷۲۵
۹	۶/۴۹۵	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۷۶۱۵	۰/۷۶۱۴۷	۰/۵۲۹۱	۰/۹۹۳۹
۱۰	-۴/۴۹۷	۱۰۸	۰/۰۰۰	۲/۵۵۹۶	۰/۴۴۰۳۷	-۰/۶۳۴۵	-۰/۲۴۶۳
۱۱	-۰/۱۶۸	۱۰۸	۰/۸۶۷	۲/۹۸۱۷	-۰/۰۱۸۳۵	-۰/۲۳۴۵	۰/۱۹۷۸
۱۲	20.666	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۵۹۶۳	۱/۵۹۶۳۳	۱/۴۴۳۲	۱/۷۴۹۴
۱۳	12.430	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۱۱۹۳	۱/۱۱۹۲۷	۰/۹۴۰۸	۱/۲۹۷۸
۱۴	21.759	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۵۴۱۳	۱/۵۴۱۲۸	۱/۴۰۰۹	۱/۶۸۱۷
۱۵	-5.950	۱۰۸	۰/۰۰۰	۲/۴۰۳۷	-۰/۵۹۶۳۳	-۰/۷۹۵۰	-۰/۳۹۷۷

براساس نتایج جدول فوق حاصل از تحلیل آزمون T، در ۱۲ گویه از بین ۱۵ گویه مربوط به این فرضیه، سطح معناداری زیر ۰/۰۵ بوده و این مقدار تنها در سه گویه بالای ۰/۰۵ است. باتوجه به این که سطح معناداری ۱۲ گزینه در مقابل ۳ گزینه تأیید شده است. لذا، فرضیه موردنظر تأیید می‌شود.

به عبارت دیگر، متغیر مستقل به لحاظ آماری، تأثیر معناداری بر متغیر وابسته دارد. به این ترتیب، فرض H_1 که بیانگر ارتباط و تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است، مورد تأیید قرار می‌گیرد.

همچنین، بمنظور آگاهی از نظرات شهروندان در ارتباط با تأثیر مدیریت سیاسی بر جدایی‌گزینی فضای شهری در منطقه ۶ تهران و بازنمایی آن در فضاهای عمومی و نیمه‌عمومی، سؤالات زیر از شهروندان این منطقه، نظرخواهی شد (جدول ۷)

جدول ۷. گویه‌های مطرح شده در ارتباط با فرضیه دوم پژوهش

آیا تا به حال مجبور شده‌اید از رفتن به فضایی تفریحی به خاطر تک‌جنسیتی بودن آن فضا منصرف شوید؟	۱
تاچه‌میزان تمایل دارید که شاغل باشید و درآمد شخصی داشته باشید؟	۲
تاچه‌میزان فکر می‌کنید برای به‌دست آوردن شغل موردعلاقه‌تان باید بیشتر از مردان تلاش کنید؟	۳
آیا شیوه پوشش‌تان، تردد شما را در هنگام مواجهه با جدول‌ها، پل‌ها، نهرها، زردها و چاله‌چوله‌های شهر مشکل می‌کند؟	۴
تاچه‌میزان فکر می‌کنید نوع پوشش شما مانع از انجام فعالیت‌هایتان در بیرون از خانه می‌شود؟	۵
آیا شیوه پوشش‌تان در فصل‌های گرم و سرد سال برای شما مشکل‌آفرین است؟	۶
تاچه‌میزان فکر می‌کنید که برخی از فضاها مانند مترو و اتوبوس باید تفکیک شود و محل مخصوصی برای زنان وجود داشته باشد؟	۷
به‌نظر شما حاکمیت تاچه‌میزان در توزیع متناسب امکانات در فضاهای عمومی شهر نقش دارد؟	۸
بهره‌گیری حاکمیت از اندیشه‌های دینی در سازماندهی فضای شهر، تاچه‌میزان توانسته است سطح دسترسی‌های شما را به امکانات شهری تأمین کند؟	۹
تاچه‌میزان عملکرد حکومت در توزیع امکانات شهری توانسته است بهره‌گیری عادلانه امکانات توسط زنان نسبت به مردان را تأمین کند؟	۱۰

جدول ۸. آزمون T در ارتباط با فرضیه اول

سوال	آماره	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	میانگین	اختلاف میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
						حد پایین	حد بالا
۱	۴/۳۳۳	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۵۱۳۸	۰/۵۱۳۷۶	۰/۲۸۰۴	۰/۷۴۷۲
۲	۲۰/۸۸۲	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۶۶۰۶	۱/۶۶۰۵۵	۱/۵۰۲۹	۰/۸۱۸۲
۳	۱۰/۷۷۸	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۰۶۲۴	۱/۰۶۲۲۲	۰/۸۶۸۷	۱/۲۵۹۸
۴	-۰/۲۸۲	۱۰۸	۰/۷۷۹	۲/۹۶۳۳	-۰/۰۳۶۷۰	-۰/۲۹۵۰	۰/۲۲۱۶
۵	-۰/۳۵۸	۱۰۸	۰/۷۲۱	۲/۹۵۴۱	-۰/۰۴۵۸۷	-۰/۲۹۹۵	۰/۲۰۷۸
۶	۴/۶۷۶	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۶۲۳۹	۰/۶۲۳۸۵	۰/۳۵۹۴	۰/۸۸۸۳

سوال	آماره	درجه آزادی	سطح معنی-داری	میانگین	اختلاف میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
						حد بالا	حد پایین
۷	۸/۹۸۴	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۹۵۴۱	۰/۹۵۴۱۳	۰/۸۴۳۶	۱/۱۶۴۶
۸	۱۱/۹۷۲	۱۰۸	۰/۰۰۰	۴/۰۸۳۶	۱/۰۸۲۵۷	۰/۹۰۳۳	۱/۳۶۱۸
۹	۵/۵۷۸	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۵۸۷۲	۰/۵۸۷۱۶	۰/۳۷۸۵	۰/۸۹۵۸
۱۰	۹/۸۸۶	۱۰۸	۰/۰۰۰	۳/۹۲۶۶	۰/۹۲۶۱۱	۰/۷۴۰۸	۱/۱۱۲۴

نتایج جدول فوق حاصل از تحلیل آزمون T، به منظور بررسی تأثیر متغیر مستقل؛ ساختار مدیریت سیاسی و شهری و تأثیر آن بر جدایی‌گزینی فضاهای جنسیتی نشان می‌دهد که از بین ۱۰ گویه‌ی مربوط به این فرضیه، سطح معناداری در ۸ گویه، زیر ۰/۰۵ بوده و این مقدار تنها در دو گویه، بالای ۰/۰۵ است. باتوجه‌به این که سطح معناداری ۸ گزینه در مقابل ۲ گزینه تأیید شده است. لذا سطح معناداری در بین گویه‌های جدول فوق نشان از تأیید فرضیه موردنظر دارد. به عبارت دیگر، H_1 که بیانگر ارتباط و تأثیر متغیر رویکرد مدیریت سیاسی بر جدایی‌گزینی فضای شهری است، مورد تأیید قرار می‌گیرد.

۸- تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

بررسی مطالعات انجام شده در ارتباط با فضا و عدالت جنسیتی در شهرها با مطالعه موردی منطقه ۶ شهر تهران نشان می‌دهد در شکل‌گیری فضاهای جنسیتی در این منطقه، ساختارهای سیاسی، ایدئولوژیک، فرهنگی و اجتماعی در شکل‌دهی به قوانین فرادستی و محلی تأثیرگذار بوده است که در فضای منطقه ۶، به اشکال تفکیک، عدم تعادل و بکارگیری جنسیتی، بازتاب یافته و چشم‌اندازهای فضایی از نوع جنسیتی را خلق کرده است.

نتایج این تحقیق در بخش کتابخانه‌ای نشان‌دهنده تسلط قوانین فرادستی در شکل‌دهی به فضا است. به گونه‌ای که این قوانین، محدوده عمل و کنش جنسیتی را تحدید نموده و قوانین و مقررات سطوح مادون خود را در همان چارچوب تعیین نموده است. لذا، در قوانین و مقررات شهری نیز در همان چارچوب، حوزه کنشی جنسیتی را تدوین نموده است، به گونه‌ای که حتی برنامه‌های توسعه شهری تهران، بیانگر این شکاف جنسیتی است. به گونه‌ای که برنامه سوم توسعه شهرداری تهران بر اختصاص ۳۰ درصد پست‌های مدیریتی به زنان برای دوره اجرای برنامه تأکید دارد.

بررسی‌های انجام‌شده در ارتباط با منطقه ۶ چه در بخش کتابخانه‌ای و چه در بخش میدانی نشان‌دهنده شکاف جنسیتی در محدوده مورد مطالعه است. تبلیغات، دیوارنگاری‌ها، علائم، مجسمه‌ها و اسامی خیابان‌ها، میادین و پارک‌ها، وجود رویکرد ایدئولوژیک مردانه در منطقه ۶ را تأیید می‌کنند. به گونه‌ای که نوعی هویت‌زدایی زنانه در منطقه ۶ شکل گرفته است. هویت‌زدایی جنسیتی در شکل حجاب، تعداد مجسمه‌ها، خیابان، اسامی معابر و شبکه‌های ارتباطی، اسامی فضاهای شهری و فضاهای اختصاصی جنسیتی در خلق چشم‌اندازهای جنسیتی شهری به‌ویژه در منطقه ۶ تأثیرگذار بوده است.

در بخش بررسی‌های میدانی، نظر شهروندان منطقه ۶ تأییدکننده مطالعات اسنادی و میدانی از نوع مشاهده، مصاحبه و تصویربرداری است. نتایج تحقیق نشان‌دهنده تأثیر حاکمیتی بودن فضا بر تفکیک جنسیتی است. به طوری که هرچه میزان کنترل حاکمیتی در فضا بیشتر می‌شود، درجات بیشتری از تفکیک اعمال می‌گردد و امنیت، دسترسی و کاربری، هر کدام در مرتبه‌ای از فرایند و فرم قرار دارند که تفکیک جنسیتی براساس هویت مردانه یا زنانه در آنها نمودار می‌شود. عوامل فوق ابزارهایی هستند که امکان حضور اجتماعی و فضایی جنسیتی را فراهم می‌آورند. بدین ترتیب فضای تولیدشده در منطقه مورد مطالعه در شکل‌گیری صورت‌بندی‌های اجتماعی و توزیع نابرابر ابزارهای قدرت تأثیرگذار بوده و به خلق فضای جدید پرداخته است.

نتیجه چنین روندی، کاهش میزان مشارکت زنان در عرصه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. نتیجه این وضعیت، پاره‌پارشدن فضای شهری و جلوگیری از معنایافتن و حضور زن در فضای شهر است. در نتیجه، تفکیک‌هایی که براساس جنسیت صورت گرفته است، موجب افزایش ناامنی و کاهش مطلوبیت فضایی برای همه افراد شده است و نوعی گسست اجتماعی بین زنان و مردان براساس شکاف جنسیتی و در مجموع کل جامعه بوجود آمده است که منطقه ۶ نمونه‌ای از این کل یکپارچه است. بدین ترتیب، در فضاهای جنسیتی، زن جنس دوم و سوژه قدرت است. اما این فرایند در انتها، موجب خسارت به همه افراد در اجتماع و فضای شهری اعم از زنان و مردان می‌گردد.

۹- تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد، با همین عنوان است که در دانشگاه تربیت مدرس انجام شده است. لذا، نویسندگان مقاله، از دانشگاه تربیت مدرس برای فراهم نمودن امکانات تحقیق تشکر می نمایند.

کتابنامه

1. Afrough, E. (2000). *The social dimension of spatial inequality*. Tehran, Iran: Boghehs. [In Persian]
2. Bashiriyeh, H. (1996). The ideology and political culture of ruling groups in the Pahlavi era. *Naghd & Nazar Magazine*, No. 7& 8, 85-74. [In Persian]
3. Benko, G. & Strohmayr. ULF (1997). *Space & social Theory*. London, UK: Blackwell Publishers Lid.
4. Constitution of the Islamic Republic of Iran. (1987). Arrangement whit Mohammad Fathi & Kazem Kuhi Esfahani. Tehran, Iran: Shoraye Neghaban. [In Persian]
5. Councilors' Website at www.shorayaran.ir [In Persian]
6. Cullen, G. (1998). *Urban landscape excerpts*. (M. Tabibian. Trans.). Tehran, Iran: University of Tehran. [In Persian]
7. Czepczyński, M. (2010). Interpreting post-socialist icons: from pride and hate towards disappearance and/or assimilation. *Human Geographies*. 4(1), 67- 78.
8. District 6 Municipality Website at region6.tehran.ir/Default.aspx?tabid [In Persian]
9. Elden, S. (2004). *Understanding Henri Lefebvre: theory and the possible*. London, UK: Continuum Press.
10. Gholamreza Kashi, M.J. (2006). Democracy and the urban space. *Aeen Quarterly*. No. 5, 11-8. [In Persian]
11. Goonewardena, K., & Others (2008). *Space, difference, everyday life: reading Henri Lefebvre*. Abingdon, UK: Routledge.
12. Habersack, S. (2010). *The lived space of the youth: the social production and reproduction of urban space at night in Pune, India*. Pune, India: University of Wien.
13. Hafeznia, M. R, Ahmadi-pour, Z. & Roumina, E. (2018). *Political spatial and Management of Space in Iran*. Tehran, Iran: SAMT. [In Persian]
14. Hatami Nejad, H. & Abdi, N. (2007). Political Economy and Urban Space. *Political-economic Etelaat*. No. 237& 238, 196-205. [In Persian]
15. Iran Statistics Center in: www.amar.org.ir [In Persian]
16. Kasraie, M. S. & Verizadeh, N. (2010). Analyzing the attitude of political groups within the government to the role of the people in the political system. *Historical Sociology*. No. 4, 126-95. [In Persian]

17. Khani, F. (2007). *An Introduction to Paradigm of the Gender Geography*. Tehran, Iran: SAMT. [In Persian]
18. Khojamli, A. V. & others. (2016). The Geopolitical Landscape of Urban Landscape; The Relationship of Power and Politics with Urban Symbolism. *Journal of Political Geography Research*. 1(3), 1-28. [In Persian]
19. Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford, UK: Blackwell.
20. Lefebvre, H. (2013). *An Introduction to Space Production*. (A. Torkame., Trans.). Tehran, Iran: Tisa. [In Persian]
21. Lefebvre, H. (2018). *Space Production*. (M. Abdullah Zadeh., Trans.). Tehran, Iran: the Center of Studies and Planning of Tehran city. [In Persian]
22. Massey, D. (2005) *For Space*. London, UK: Sage.
23. Mehdizadeh, J. (2008). An Introduction to City and Gender Theories, in Search of Humanities Cities. *Urban Plans*. No. 24 & 25, 6-19. [In Persian]
24. O'Toole, P. & Were, P. (2008). Observing places: using space and material culture in qualitative research, *Qualitative Research*, SAGE Publications.
25. Parsa, G. (2008). Women and Urban Spaces, Etamad Meli Newspaper. No. 896, July 1. [In Persian]
26. Qaderi Hajat, M. & Hafeznia, M. R. (2018). The solution of Space Justice in Iran. *Journal of Political Geography Research*, 3(1), 25-57. [In Persian]
27. Rendell, J. (2000). *Introduction: 'Gender, Space, in Gender space architecture an interdisciplinary introduction*. London and New York: Routledge.
28. Shakohi, H. (2006). *New Thoughts in the Philosophy of Geography*. Tehran, Iran: Gitashenasi. [In Persian]
29. Shieh, E. & Behzadfar, M. & Namdarian, A. A. (2017). Formulation of the theoretical framework of urban landscape with of space production theory and forces influencing urban landscape. *Journal of Urban Studies*. No. 24. Autumn. [In Persian]
30. Soja, E. W. (2010). *Seeking Spatial Justice*. Univ of Minnesota Press
31. Soltani, A. & Namdarian, A. A. (2010). The effect of different forces on the formation of urban space. *City Identity Quarterly*, 5(7), 130 - 123. [In Persian]
32. Tehran Municipality Website: <http://www.tehran.ir> [In Persian]
33. Werlen, B. (2009). *Encyclopedia of Phenomenology: Social Geography*. (M. Ahmadi. Trans.). *Journal of Geography Growth*. No.89 [In Persian]